

Oleje mineralne przepracowane

Mineralne oleje smarowe są produktami uzyskiwanymi z przerobu ropy naftowej. W porównaniu do innych produktów przerobu ropy naftowej, które będąc paliwami z natury rzeczy są „produktami jednorazowego użytku”, oleje smarowe w procesie eksploatacji nie zużywają się.

Są one „gubione” przez nieszczelne układy smarowania, podlegają starzeniu, wobec czego ilość ich w układzie jest okresowo uzupełniana i wymieniana na olej świeży.

Częstość i stosowane w praktyce okresy wymiany zużytych olejów smarowych na świeże pozwalają na odzyskanie nawet do 50% olejów przepracowanych w stosunku do ilości świeżych wprowadzanych na rynek.

Maksymalny poziom zbiórki i regeneracji olejów przepracowanych w Polsce osiągnięto w 1980 r., tj. 102 500 ton, co stanowiło rzędu 25% ilości olejów świeżych. Od tego czasu odzyskiwana ilość olejów przepracowanych sukcesywnie spada, co obrazują poniższe liczby:

rok	ilość zebranych olejów przepracowanych
1980	102 500 ton
1988	87 410 ton
1989	76 103 ton
1990	54 953 ton
1991	41 953 ton
1992	36 600 ton

Ilość zebranych olejów przepracowanych w 1992 r. stanowi *zaledwie* rzędu 10% całkowitej ilości olejów smarowych świeżych wprowadzonych w tym okresie na rynek!

Ten gwałtowny spadek ilości zbieranych olejów przepracowanych jest bardzo niepokojący, gdyż następuje w tempie znacznie szybszym niż spadek wielkości zużycia olejów świeżych, związany z osłabieniem koniunktury gospodarczej. Oznacza to, że pozostała część olejów zużytych zamykająca bilans olejów smarowych, pozostaje poza kontrolą i ewidencjonowaniem, stanowiąc potencjalne zagrożenie środowiska i w mniejszym, choć istotnym stopniu, ogranicza możliwości zagospodarowania olejów przepracowanych poprzez ich regenerację. Zużyte oleje smarowe są przede wszystkim (jako odpady) problemem ekologicznym, którego nie można lekceważyć zarówno z uwagi na jego skalę, jak i ze względu na charakter chemiczny tego odpadu.

Istnieje ogromna rzesza użytkowników olejów smarowych od dużego przedsiębiorstwa przemysłowego począwszy, a na indywidualnym użytkowniku pojazdu samochodowego skończywszy.

W Polsce zużywa się aktualnie około

350.000 ton olejów smarowych, co przy możliwym odzysku olejów przepracowanych rzędu 50% masy zużywanych olejów świeżych prowadzi do potencjalnego zagrożenia środowiska naturalnego masą 175.000 ton olejów zużytych (1 litr oleju czyni niezdarnymi do picia 5 mln litrów wody!).

Oleje przepracowane zawierają związki różnych metali (Ba, Ca, Zn, Mg, Pb i inne) związki fosforu, siarki, chloropochodne pochodzące z dodatków uszlachetniających oleje smarowe, produkty starzenia i rozkładu (stwierdzono nawet śladowe ilości takich związków jak: piren, fluoren, benzopiren, chryzen). Nie kontrolowane pozbywanie się olejów przepracowanych drogą wylewania do otoczenia stanowi przede wszystkim zagrożenie środowiska wodnego, zarówno wód podziemnych jak i powierzchniowych oraz systemów oczyszczania wód.

Względy ekologiczne nakazują więc zbieranie olejów zużytych i kontrolowanie ich usuwania lub utylizację w sposób jak najmniej szkodliwy dla środowiska naturalnego.

Jeżeli metodą utylizacji będzie ich regeneracja, to nie może to być proces stwarzający wtórne uciążliwości ekologiczne (np. nie zagospodarowane odpady, uciążliwe ścieki, itp.).

Jeżeli zaś metodą utylizacji olejów przepracowanych będzie ich spalanie, to nie może to się odbywać sposobem „przenoszącym” uciążliwości ekologiczne do powietrza (np. emisja tlenków metali ciężkich, duże koncentracje SO₂, chloru, HCl).

W Polsce przepracowane oleje smarowe od 1963 roku są utylizowane, przede wszystkim, poprzez ich regenerację w Rafinerii Nafty „Jedlicze”.

Z 1000 kg olejów przepracowanych w wyniku procesów oczyszczania, destylacji i rafinacji można uzyskać 600-700 kg pełnowartościowych półproduktów rafineryjnych.

Wobec faktu, że praktycznie od 1 stycznia 1990 roku wszystkie przepisy prawne regulujące zasady gospodarki paliwami płynnymi, olejami mineralnymi i smarami wraz z Zarządzeniem Ministra Przemysłu Chemicznego w sprawie zbierania i odsprzedaży olejów mineralnych przepracowanych - zostały odwołane lub straciły moc obowiązującą - system zbiórki i utylizacji olejów przepracowanych działa siłą „rozpedu” w oparciu o zasady podawane w Cenniku CPN i normie branżowej BN-74/0535-08.

Cena skupu płacona przez Rafinerię Nafty „Jedlicze” jak również warunki techniczne dostaw są negocjowane z dostawcami i objęte umowami.

Utrzymujący się aktualnie, jak już wspomniano na zasadzie „rozpedu” system zbiórki olejów przepracowanych charakteryzują następujące formy operacji skupu:

1. CPN skupuje oleje przepracowane bezpośrednio od ich właścicieli i przewozi je własnym transportem do swoich baz,

2. Niektórzy ajenci stacji benzynowych świadcząc usługi wymiany oleju, odkupują olej zużyty od właścicieli, a CPN odbiera go i przewozi własnym transportem do swoich baz,

3. Właściciele olejów przepracowanych dostarczają je własnym transportem do baz CPN,

4. Właściciele olejów przepracowanych dostarczają je bezpośrednio do Rafinerii Nafty „Jedlicze” zgodnie z dyspozycją CPN,

5. CPN dostarcza zebrane oleje przepracowane ze swoich baz do Rafinerii Nafty „Jedlicze”.

Ostatnio „indywidualni zbieracze” lub sami właściciele olejów przepracowanych dostarczają je własnym transportem bezpośrednio do Rafinerii Nafty „Jedlicze”.

Wyżej wymienione operacje skupu nie stanowią sprawnego SYSTEMU, mimo formalnego wsparcia istniejącymi przepisami prawnymi, które przewidują odpowiednie instrumenty zabezpieczające przed niekontrolowanym wprowadzeniem olejów przepracowanych do środowiska, w tym: między innymi opłaty za składowanie odpadów, możliwość nałożenia opłat na produkty powodujące zagrożenie dla środowiska, obowiązek prowadzenia dokumentacji obiegu substancji zagrażających środowisku, możliwość kontroli bezpieczeństwa składowania i transportu, konsekwencje karne itp.

Zgodnie z Ustawą o ochronie i kształtowaniu środowiska z 31 stycznia 1980 r. (Dz. U. z dn. 11 lutego 1980 r. nr 3, poz. 6, wraz z późniejszymi zmianami) oleje przepracowane stanowią odpad (art. 3, p. 5 ustawy), w związku z czym jednostki organizacyjne oraz osoby fizyczne prowadzące działalność gospodarczą, u których one powstają, są obowiązane z mocy prawa chronić środowisko przed zanieczyszczeniem (art. 53) m.in. poprzez gospodarce wykorzystanie odpadów bądź ich unieszkodliwienie (art. 66, pkt 8), przy czym wyraźnie *preferowane przez ustawodawcę jest powtórne wykorzystanie ich własności użytkowych*.

Niedopełnienie obowiązków wynikających z ustawy jest zagrożone karami i konsekwencjami administracyjnymi.

Rozszerzając interpretację można przyjąć, że ustawa nakłada obligatoryjny obowiązek zbierania olejów przepracowanych przez

wszystkie jednostki administracyjne i osoby fizyczne prowadzące działalność gospodarczą.

Znaczenie gorzej zostały określone możliwości skłaniania osób fizycznych nie prowadzących działalności gospodarczej do przekazywania zużytych olejów z eksploatacji samochodów osobowych. W stosunku do nich możliwe jest jedynie zastosowanie przepisów karnych z działu VII ustawy w przypadku udowodnienia popełnienia wykroczenia lub przestępstwa, polegającego na rzuceniu olejów przepracowanych. Tego typu zdarzenie jest jednak trudne do wykrycia, a więc przewidywalność przepisu jest niewielka.

Wobec istniejącego stanu prawnego, charakteryzującego się podejściem ogólnym do problemu składowania i utylizacji odpadów, zabieganie o ewentualne zwiększenie sprawności administracyjnej służb inspekcyjnych i szersze egzekwowanie obowiązków dokumentowania obiegu oraz sposobu utylizacji przepracowanych olejów smarowych w oparciu o istniejące uregulowania prawne nie uchroni nas przed koniecznością pilnego wdrożenia regulacji specyficznych dotyczących odpadów w ogóle, a w tym również odpadów szkodliwych, do jakich należy zaliczyć przepracowane oleje smarowe.

Należy mieć nadzieję, że nowo wybrani posłowie mający niejednokrotnie w swoich programach wyborczych problematykę proekologiczną podejmą ten tak ważny temat jako jeden z pierwszych w pracach przyszłego Sejmu.

Argumentem pozwalającym na rewizję dotychczasowych procedur administracyjnych są dwie uchwały sejmowe z 10 maja 1991 r. w sprawie polityki ekologicznej i w sprawie realizacji ustawy o ochronie i kształtowaniu środowiska. Wskazują one na konieczność proekologicznej stymulacji zachowań podmiotów gospodarczych, m.in. przez wprowadzenie do systemu podatkowego odpowiednich mechanizmów oraz wnoszą do rządu o pilny przegląd obecnych mechanizmów prawno-administracyjnych gwarantujących skuteczne przestrzeganie prawa ekologicznego.

Oczywiście, przegląd ten powinien nawiązywać do uregulowań prawno-administracyjnych obowiązujących w EWG, stwarzając szanse w miarę bezkolizyjnej integracji naszych przepisów w temacie oleje przepracowane z ustawodawstwem europejskim.

Zasady zbierania olejów przepracowanych w krajach EWG regulują dyrektywy nr 75/439 i 87/101. Zasadniczym celem regulacji jest ograniczenie zagrożenia środowiska przyrodniczego, mogącego wystąpić w

Wykaz Zakładów Gospodarki Produktami Naftowymi podległych Okręgowym Dyrekcjom CPN prowadzących zbiórkę i skup olejów przepracowanych

CPN Okręgowa Dyrekcja Łódź

ZCPN nr 1 Zgierz, ul. Chelmska 49, tel. 16-36-63, tlx 885374
 ZCPN nr 2 Łódź, ul. Naftowa 7/9, tel. 32-21-27, tlx 884350
 ZCPN nr 3 Dobryszczyce k. Radomska, tel. 0-457 26-56
 ZCPN nr 4 Tomaszów Maz. Uroczysko Cygan, tel. 0-451 24-14
 ZCPN nr 5 Sieradz, ul. POW 98, tel. 0-43 53-09, tlx 885141
 ZCPN nr 6 Wieluń, Dąbrowa 122, tel. 0-199 35-20, tlx 884643
 ZCPN nr 7 Kutno, ul. Łęczyńska 6, tel. 0-218 33-514

CPN Okręgowa Dyrekcja Kielce

ZCPN nr 1 Kielce-Białogon, ul. Krakowska 264, tel. 530-36
 ZCPN nr 2 Radom, ul. Młodzianowska 92, tel. 503-94, 517-49, tlx 067604
 ZCPN nr 3 Ostrowiec Św., ul. Sienkiewicza 156, tel. 62-70-16
 ZCPN nr 4 Tarnobrzeg, ul. Mokrzeszowska, tel. 22-13-30, 22-40-92
 ZCPN nr 5 Jędrzejów, ul. Przemysłowa 18, tel. 611-53, 635-77
 ZCPN nr 6 Włoszczowa, ul. Jędrzejowska 12, tel. 422-21
 ZCPN nr 7 Końskie, ul. Towarowa 3, tel. 24-14, 33-65

ne

wszystkie jednostki administracyjne i osoby fizyczne prowadzące działalność gospodarczą.

Znacznie gorzej zostały określone możliwości skłaniania osób fizycznych nie prowadzących działalności gospodarczej do przekazywania zużytych olejów z eksploatacji samochodów osobowych. W stosunku do nich możliwe jest jedynie zastosowanie przepisów karnych z działu VII ustawy w przypadku udowodnienia popełnienia wykroczenia lub przestępstwa, polegającego na zrzuceniu olejów przepracowanych. Tego typu zdarzenie jest jednak trudne do wykrycia, a więc prewencyjność przepisu jest niewielka.

Wobec istniejącego stanu prawnego, charakteryzującego się podejściem ogólnym do problemu składowania i utylizacji odpadów, zabieganie o ewentualne zwiększenie sprawności administracyjnej służb inspekcyjnych i szersze egzekwowanie obowiązków dokumentowania obiegu oraz sposobu utylizacji przepracowanych olejów smarowych w oparciu o istniejące uregulowania prawne nie uchroni nas przed koniecznością pilnego wdrożenia regulacji specyficznych dotyczących odpadów w ogóle, a w tym również odpadów szkodliwych, do jakich należy zaliczyć przepracowane oleje smarowe.

Należy mieć nadzieję, że nowo wybrani posłowie mający niejednokrotnie w swoich programach wyborczych problematykę proekologiczną podejmą ten tak ważny temat jako jeden z pierwszych w pracach przyszłego Sejmu.

Argumentem pozwalającym na rewizję dotychczasowych procedur administracyjnych są dwie uchwały sejmowe z 10 maja 1991 r. w sprawie polityki ekologicznej i w sprawie realizacji ustawy o ochronie i kształtowaniu środowiska. Wskazują one na konieczność proekologicznej stymulacji zachowań podmiotów gospodarczych, m.in. przez wprowadzenie do systemu podatkowego odpowiednich mechanizmów oraz wnoszą do rządu o pilny przegląd obecnych mechanizmów prawno-administracyjnych gwarantujących skuteczne przestrzeganie prawa ekologicznego.

Oczywiście, przegląd ten powinien naświetlać do uregulowań prawno-administracyjnych obowiązujących w EWG, stwarzając szanse w miarę bezkolizyjnej integracji naszych przepisów w temacie oleje przepracowane z ustawodawstwem europejskim.

Zasady zbierania olejów przepracowanych w krajach EWG regulują dyrektywy nr 75/439 i 87/101. Zasadniczym celem regulacji jest ograniczenie zagrożenia środowiska przyrodniczego, mogącego wystąpić w

przypadku nie kontrolowanego wprowadzenia olejów przepracowanych. Przedmiotem regulacji są wszystkie substancje płynne i półpłynne zawierające częściowo lub wyłącznie zużyte oleje mineralne lub syntetyczne, włącznie z zaolejonymi pozostałościami zawartości zbiorników, mieszaninami wodno-olejowymi i emulsjami.

Na mocy dyrektywy wszystkie kraje EWG powinny podjąć wszelkie działania w celu wstępnego wykorzystania zużytych olejów poprzez ich regenerację lub spalanie z wykorzystaniem energii powstającej w tym procesie.

Kraje członkowskie zobowiązane są zagwarantować, że zużyte oleje:

- nie zostaną wprowadzone do wód gruntowych lub powierzchniowych bądź systemów melioracyjnych,
- nie będą przechowywane w sposób zagrożający środowisku przyrodniczemu,
- nie będą przetwarzane na drodze powodującej nadmierne zanieczyszczenie powietrza atmosferycznego.

W celu zapewnienia bezpieczeństwa ekologicznego zbierania i utylizacji olejów przepracowanych kraje członkowskie EWG zobowiązują się do prowadzenia działań kontrolujących sposób zagospodarowania zużytych olejów w źródłach ich powstawania. Każde działanie mające na celu utylizację olejów przepracowanych musi odbywać się za zgodą odpowiedniego organu administracji państwowej po zbadaniu możliwości technologicznych zagospodarowania olejów przepracowanych przez odpowiedni podmiot.

W sytuacji gdy właściciel olejów przepracowanych nie ma możliwości technicznych zagospodarowania olejów, jego obowiązkiem jest przekazanie olejów do dyspozycji osób bądź instytucji zajmujących się utylizacją.

Administracja państwowa jest odpowiedzialna za doprowadzenie do powstania takiej instytucji.

W przypadku powstawania olejów przepracowanych o składzie przekraczającym dopuszczalne poziomy zanieczyszczeń, przez co olej nie nadaje się do utylizacji, właściciel olejów zobowiązany jest do przechowywania ich w innych zbiornikach niż oleje przepracowane o dopuszczalnym poziomie zawartości zanieczyszczeń. Za ustalenie norm zanieczyszczeń olejów przepracowanych odpowiedzialne są odpowiednio organy administracji państwowej.

Zgodnie z art. 10 dekretu EWG nr 75/439 każda działalność prowadząca do powstawania więcej niż 500 litrów olejów

przepracowanych w ciągu roku musi wiązać się z następującymi ograniczeniami:

- właściciel olejów zobowiązany jest prowadzić ewidencje powstawania, przechowywania i zagospodarowania olejów w ujęciu ilościowym i asortymentowym,
- właściciel ma obowiązek dostarczenia, na każde żądanie uprawnionych organów, informacji dotyczących przychodów i rozchodów olejów przepracowanych,
- organy administracji mają prawo kontrolować okresowo sposób zagospodarowania olejów przepracowanych przez właścicieli,
- kraje członkowskie EWG mają prawo wypłacać rekompensaty lub wspomagać w innej formie przedsięwzięcia podejmowane przez właścicieli olejów przepracowanych w celu ich zbierania, przechowywania i utylizacji. Przychody właścicieli z tego tytułu nie mogą przekraczać poniesionych kosztów zwiększonych o marżę zysku i nie powinny zwiększać w sposób znaczący warunków konkurencji na rynku,
- rekompensaty mogą być finansowane m.in. przez opłaty nakładane na produkty, z których w wyniku zużycia powstają oleje przepracowane lub też poprzez opłaty nakładane na oleje przepracowane,
- w każdym przypadku nakładane opłaty powinny być zgodne z zasadą „zanieczyszczający płaci”.

Jak wynika z przedstawionej wyżej charakterystyki ustawodawstwa EWG reguluje dość rygorystycznie zagadnienia utylizacji olejów przepracowanych, jako jeden ze znaczących czynników poprawy jakości stanu środowiska naturalnego.

Metodą realizacji jest powiązanie metod administracyjnych, związanych z ewidencjami i kontrolami przychodów i rozchodów olejów przepracowanych z instrumentami opartymi na bodźcach ekonomicznych, wykorzystujących finansową motywację właścicieli olejów do ich bezpiecznego zagospodarowania. Wydaje się, że podobny punkt wyjścia należy przyjąć dla krajowego systemu zbierania i utylizacji olejów przepracowanych: powinien on wiązać metody administracyjne, pozwalające na natychmiastową reakcję w przypadku drastycznego naruszenia zasad ochrony środowiska oraz na monitorowanie przepływów zużytych olejów z metodami zachęt finansowych, składających do zagospodarowania powstających olejów przepracowanych.

Kierując się wyżej przytoczonymi rozwiązaniami stosowanymi w EWG, jak również wobec wyczerpania się możliwości efektywnego działania obecnego systemu zbiórki

olejów przepracowanych, czego skutkiem jest spadek ilości olejów zbieranych na terenie całego kraju, zachodzi pilna potrzeba wprowadzenia nowych zasad systemowych zbiórki.

Jest to cel o istotnym znaczeniu, zarówno z punktu widzenia efektywności gospodarowania, jak i potrzeb ochrony środowiska.

Rafineria Nafty „Jedlicze” po przeprowadzeniu szczegółowej analizy istniejącego systemu zbiórki olejów przepracowanych, jak i zasad i rozwiązań obowiązujących w innych krajach, opracowała dwie koncepcje modyfikacji systemu zbiórki olejów przepracowanych, różniące się kosztami wprowadzenia, skalą koniecznych zmian legislacyjnych i potencjalną sprawnością zbiórki.

Koncepcja pierwsza zakłada utrzymanie zasadniczego schematu zbiórki działającego obecnie oraz „wzmocnienie” istniejącej, choć niedostatecznie wykorzystywanej legislacji. Dzięki temu okres zmian systemowych może być krótki, a jego koszty administracyjne nieznaczne.

System ten wymaga utrzymania istniejących zasad zwolnień podatkowych wobec zastosowań olejów przepracowanych.

Koncepcja wydaje się możliwa do realizacji poprzez ukierunkowanie działań kontrolnych Państwowej Inspekcji Ochrony Środowiska w sposób szczególny na problem przepracowanych olejów smarowych lub poprzez wydanie odpowiedniego rozporządzenia Ministerstwa Ochrony Środowiska, Zasobów Naturalnych i Leśnictwa lub (oraz Ministerstwa Przemysłu i Handlu) porządkującego gospodarke olejami przepracowanymi w celu zapobieżenia nadzwyczajnym zagrożeniom środowiska.

Druga koncepcja zbiórki „zanieczyszczający płaci” poprzez wprowadzenie opłat ekologicznych nakładanych na oleje świeże wprowadzane do obrotu. W tym systemie za organizację zbiórki olejów przepracowanych odpowiadałaby Agencja Utylizacji Olejów Przepracowanych, regulująca finansowe zasady skupu i sprzedaży olejów przepracowanych w warunkach wolnej konkurencji podmiotów.

Kierownictwo Rafinerii Nafty „Jedlicze” świadome konieczności prawnego i organizacyjnego uregulowania problemów zbiórki i utylizacji olejów przepracowanych w sposób chroniący interes społeczny i ogólnogospodarczy, jest gotowe służyć wiedzą i pomocą każdej instytucji lub organizacji gospodarczej interesującej się tą problematyką.

NA PODSTAWIE MATERIAŁÓW RAFINERII NAFTY „JEDLICZE” OPACOWAŁ DR INŻ. J. GINALSKI

przepracowanych

4. tel. 530-36
 5. 503-94, 517-49, tlx 067604
 6. tel. 62-70-16
 7. tel. 22-13-30, 22-40-92
 8. 611-53, 635-77
 9. tel. 422-21
 10. 33-65

UKD 665.62A66

<p>ROPA NAFTOWA I PRZETWORY NAFTOWE</p>	<p>NORMA BRANŻOWA</p>	<p>BN-74 0535-08</p>
	<p>Oleje mineralne przepracowane</p>	<p>Zamiast BN-64/0535-08</p>
<p>Grupa katalogowa II 28</p>		

SWW 0241-8

1. WSTĘP

1.1. Przedmiot normy. Przedmiotem normy są oleje mineralne-

3.3. Pobieranie próbek. Próbkę należy pobierać zgodnie z BN-64/0531-02.

3.4. Dostarczenie normy. Próbkę badaną oleju mineralnego